

# MEDIJSKA VOJNA 1991

## WAR OF MASS MEDIA 1991

### GREGOR KASTELIC

Mag. Gregor Kastelic je kustos Vojaškega muzeja Slovenske vojske in skrbi za obveščanje javnosti ter za pedagoško dejavnost v muzeju. Raziskovalno se ukvarja z zgodovino vojaškega šolstva na Slovenskem in z obdobjem osamosvajanja Slovenije.

### Ključne besede

Mediji, vojna za Slovenijo 1991, propaganda, Slovenska tiskovna agencija, časopisi in elektronski mediji.

### Povzetek

V prispevku bom opisal vlogo, ki so jo imeli mediji med slovensko osamosvojitveno vojno leta 1991. Medijska propaganda je bila v Sloveniji zelo pomembna, saj je vplivala na svetovno javnost in tako precej tudi na ugoden izid vojne. Svoje so prispevali tako tiskani kot tudi elektronski mediji, domači in svetovni, ki so informacije o dogajanju dobivali na tiskovnih konferencah, ki jih je v Cankarjevem domu v Ljubljani vodil minister za informiranje Jelko Kacin. Tiskovne konference so bile dobro obiskane, saj so se jih poleg novinarjev udeleževali tudi najvišji predstavniki vlade, spremljala pa jih je lahko tudi širša javnost, ker jih je Televizija Slovenija prenašala v živo. Del prispevka bo osvetlil in prikazal poročanje medijev v Sloveniji, Jugoslaviji in po svetu, saj so bile v poročanju, kot se je izkazalo, precejšnje vsebinske razlike, zato je treba ugotoviti, kako objektivno je bilo pisanje posameznih držav o vojni za Slovenijo. Precejšnjo razliko je pričakovati predvsem pri pisanju in poročanju medijev v Sloveniji in Srbiji, saj je treba ugotoviti, ali gre za korektno obveščanje na podlagi dejstev ali za propagandno pisanje, ki je sicer neizogiben del vojne in ima namen očrniti nasprotnika ter pridobiti na svojo stran svetovno javnost.

## Abstract

This article describes the role that the mass media played during the Slovenian War of Independence in 1991. The propaganda of the mass media played a very important role in Slovenia because of its influence on global public opinion, which also had an influence on the positive outcome of the war. The mass media got their information about the war's events from press conferences in Cankarjev dom, which were led by the Secretary of Information Jelko Kacin. The press conferences were very well attended, not only by journalists, but also by the highest government representatives. The Slovenian press conferences were broadcast live by Slovenian national television, so the general public were also able to watch them. Part of the article describes the mass media reports from Slovenia, Yugoslavia and other parts of the world, because, as it turned out, there were huge differences in content. This is why it is important to find out how objective the mass media were when writing about the war in Slovenia. The greatest difference in the mass media reports were expected between Slovenia and Serbia. Because of this, it is also important to know whether the reporting was a matter of correct information based on facts or whether it was influenced by propaganda, which is in fact an inevitable part of war which aims to discredit the enemy and get the global public on one side.

## Key words

Mass media, Slovenian War of Independence 1991, propaganda, Slovenian Press Agency, newspapers and electronic mass media.

# Uvod

V raziskavi se bom posvetil poročanju domačih in tujih medijev o vojni. Obravnaval bom tiskane medije, v Sloveniji tudi elektronske, ki so bili zaradi možnosti javljanja v živo precej aktualni. Opisal bom tudi psihološkopropagandne prijeme obeh strani, torej JLA in Teritorialne obrambe. Propaganda je pomemben element vojne, njen namen je vplivati na ljudi in njihovo razmišljanje ter z njo nekako opravičiti vojaško agresijo. Značilno za to vojno je bilo, da sta obe strani druga drugo obtoževali za začetek vojne, manipulacije z ljudmi, prikrievanja resnice, krivdo za vojne žrtve in materialno škodo. Poskušal bom ugotoviti, koliko je bilo poročanje medijev objektivno in ali drži trditev, da so bile informacije precej prikrojene in v službi političnih ter državnih interesov. Zato bom primerjal poročanje časopisov v Sloveniji, Jugoslaviji in svetu. Predstavil bom tudi razlike pri poročanju v posameznih republikah nekdanje Jugoslavije in svetu. Za Slovenijo velja, da je bilo poročanje razmeroma objektivno, medtem ko tega za Srbijo ne bi mogli reči, tam je bilo polno laži in polresnic. Pa vendar je tudi srbska stran obtoževala slovensko manipulacije z ljudmi, širjenja dezinformacij in separatizma. Skušal bom ugotoviti, ali je bilo poročanje slovenskih medijev res tako objektivno ali pa je bila funkcija tega poročanja zgolj propagandne narave in namenjena ustvarjanju sovraštva do JLA.

## Obramba Slovenije z vidika psihološkopropagandnega zoperstavljanja

Mediji so imeli v slovenski vojni zelo pomembno vlogo. Med dejavniki uspešne obrambe so se znašli na drugem mestu pomembnosti, takoj za Teritorialno obrambo (Grizold, 1992). Svojo vlogo pa so odlično opravili še na enem področju, pri pridobitvi tujine na slovensko stran. Znano je, da se na začetku kar nekaj držav ni strinjalo z osamosvojitvenimi težnjami Slovenije. Med njimi so bile tudi Združene države Amerike. To je še posebno godilo Srbiji in JLA, saj sta si to nestrinjanje razlagali kot nekakšno »dovoljenje« za nasilno intervencijo v Sloveniji. Mnenje tujine o slovenski osamosvojitvi sta še poslabšali s svojim prikazovanjem slovenskega vodstva kot nelegitimnega, separatističnega, odcepitev pa kot enostransko dejanje, brez posvetovanja z drugimi republikami. Mediji so z razmeroma korektnim poročanjem o osamosvojitveni vojni doma in v tujini ter s spretnim propagiranjem slovenskih ciljev uspeli pridobiti svetovno javnost na svojo stran in doseči, da je večina držav obsodila agresijo JLA. V tej dejavnosti so sodelovali prav vsi mediji v Sloveniji, radio, televizija in tisk. Radio in televizija sta ponujala možnost prenašanja dogodkov v živo, to se pravi v realnem času, informacije pa so bile posredovane zelo hitro. Novinarji Radiotelevizije Slovenija so svoje delo opravljali zelo profesionalno in požrtvovalno, sploh če upoštevamo, da z vojnimi razmerami niso imeli izkušenj in so jih doživljali prvič. »Televizija Slovenija se je kot medij znašla sredi vojne popolnoma brez izkušenj. V tej dramatični situaciji je bilo potrebno zbrati moči in urediti vrste, da bi javnost pravočasno dobila informacije iz vseh krajev v Sloveniji. Vsi zaposleni na RTV Slovenija so bili skrajno požrtvovalni, pripravljani in pogumni, ko so s svojim poročanjem ustvarjali sliko o dogajanju v Sloveniji.« (Delo, 19. 7. 1991, str. 4)

Tiskovne konference ministrstva za informiranje, ki so vedno postregle s svežimi informacijami, sta v živo prenašala tako radio kot televizija. O vojni med Slovenijo in JLA so v Sloveniji poročale številne novinarske ekipe iz šestnajstih držav. Poročevalci iz tujine so bili s storitvami televizijske hiše in tiskovnega središča zadovoljni (po Hergold, 1993, str. 50).

Jelko Kacin je o tujih novinarjih povedal: »Presenečalo me je njihovo občudovanje, da jim omogočamo iz prve roke spremljati dogajanje. Res je bilo tudi nekaj tako ambicioznih, da so po tem, ko smo jim pokazali kasetno bombo, hoteli posneti mesto dogajanja sami. Takim sem moral v interesu njihove osebne varnosti to preprečiti, čeprav kaj takega ni v moji pristojnosti.« (Mladina, 23. 7. 1991, str. 10) Televizija Slovenija je najela tudi precej amaterskih snemalcev, ki so ji pomagali pri delu in jo zalagali s svojimi posnetki. Jelko Kacin je v enem svojih intervjujev povedal, da sta bila za vlado ključnega pomena radio in televizija zaradi hitrega prenosa informacij, možnosti poročanja v realnem času in hitrega nastopa pred mikrofoni in kamerami (Intervju z Jelkom Kacinom, v Hergold, 1993).

Povedal je še, da sta bila radio in televizija zaradi možnosti neposrednega poročanja lahko tudi nevarna.

»Naše ministrstvo v tem času ni uvedlo nobene cenzure, čeprav bi vsaka normalna država na svetu to storila. V vsaki taki situaciji je zapiranje medijev nujno potrebno – saj so nevarni, ker govorijo resnico v realnem času. Za ilustracijo vedno navedem samo ta primer: če enote TO osvobodijo neko skladišče in navdušeni novinar o tem po radiu poroča v tistem trenutku, imamo na to skladišče čez četrto ure letalski napad, imamo mrtve teritorialce, ogromno škodo in mrtve prebivalce. To enostavno ne gre. Nekajkrat je bilo na radiu treba prekiniti program, brez zakonske podlage. Preprosto smo poklicali odgovornega urednika, naj vendar prenehajo počenjati take neumnosti.« (Večer, 20. 7. 1991, v Jelko Kacin Veliki zmagovalec, str. 37)

Pomemben delež k promoviranju Slovenije so prispevali tudi tuji mediji, ko so prišli v Slovenijo poročati o vojni. Kot sem že omenil, so bili z razmerami v tiskovnem središču in možnostjo poročanja zadovoljni. Njihovo pisanje pa je, kakršno koli je pač bilo, vplivalo na mnenje svetovne javnosti o Sloveniji. Poročanje o naši deželi je bilo v glavnem pozitivno in nam je koristilo. Vlada Republike Slovenije se je pomembnosti njihovega poročanja zavedala, kar je ob vsem drugem vplivalo na ugoden razplet vojne. Jelko Kacin je o pomembnosti medijskega promoviranja države povedal: »Mediji ustvarjajo podobo o naši stvarnosti v domači javnosti in prek nje tudi v tujini. Pomembno se mi zdi, da o tem, kar se dogaja pri nas, pišejo tujci. Upam si trditi, da je naš sekretariat za informiranje, ki se trudi tujcu posredovati informacijo iz prve roke, trenutno v Jugoslaviji najbolj odprt. To pa ima seveda posredno pozitiven odmev v politiki.« (Jana, 10. 7. 1991, v Jelko Kacin, Veliki zmagovalec, str. 21)

Na vprašanje novinarja Kmečkega glasa, če smo vso to množico tujih novinarjev pametno in dobro izkoristili, da so predstavili Slovenijo Evropi, je Kacin odgovoril:

»Nismo jih 'izkoristili', ta beseda ima vedno slabšalni pomen. Omogočili pa smo jim, da profesionalno opravijo svoj posel. O tem, kaj se dogaja pri nas, nismo poročali mi, temveč novinarji sami po svoji vesti in dejstvih, ki so jim bila na voljo. In to je bistvo informiranja svetovne javnosti. Mi Slovenci se ne moremo svetu predstavljati tako, da bomo plačevali drage oglase v velikih revijah, kjer bo pisalo: Slovenija – čudovita dežela ... To delajo avtoritarni sistemi. Naša podoba se gradi skozi podobo tujih sredstev obveščanja, oni si morajo ustvariti podobo o nas. Mogoče ne bomo vedno zadovoljni s to podobo, morda nas bo kdaj zbolelo, ko nas bodo prikazali na primer kot alpske pavlihe, ki so zasanjani sami vase. Ampak to je resnica o nas. In tisti, ki pripoveduje resnico o nas tako, da ga bralec, gledalec ali poslušalec razume, tisti je pravi ambasador

in človek, ki predstavlja Slovenijo navzven. In ker so mediji delali prav to, nam je uspelo prodreti.« (Kmečki glas, 17. 7. 1991, v Jelko Kacin Veliki zmagovalec, str. 32)

Tako mediji kot ministrstvo za informiranje so izpit v vojni za Slovenijo opravili. Javnost so korektno obveščali in se nasploh dobro znašli v zanje povsem novih, vojnih okoliščinah, ko so se morali spopadati z agresijo armade. Seveda pa brez napak v tem psihološkopropagandnem uporuh Slovenije proti armadi ni šlo, saj so še med vojno, predvsem pa po njej, ministrstvo za informiranje, pa tudi mediji doživeli različne očitke. Očitali so jim, predvsem televiziji in časopisom, da kažejo preveč krute prizore vojne in da s svojimi poročili povzročajo paniko med ljudmi in sprožajo še večje sovražstvo do JLA (po Hergold, 1993, str. 53).

Pojavljala so se tudi različna pretiravanja in nestvarne informacije. Ena takih je bila tudi izjava Janeza Janše, ki jo je dal že prvi dan vojne za Slovenijo. Na tiskovni konferenci je izjavil, da je vojna za Slovenijo že prvi dan zahtevala več kot sto mrtvih in ranjenih, kar je močno pretiravanje, saj ta številka ni bila dosežena niti konec vojne. Kacin je pozneje v enem svojih intervjujev povedal, da so ta podatek dobili s terena in da se je kmalu izkazalo, da je bil pretiran, število žrtev pa manjše. Poudaril je, da niso imeli namena zavajati, šlo je za premalo preverjene podatke. Pozneje so bili natančnejši, naučili pa so se tudi, da vsem podatkom ne kaže verjeti (po Hergold, 1993).

Za medije obeh strani pa velja kritika, da v svoj informacijski prostor niso spuščali informacij iz druge republike, še posebno to velja za televizijski medij in informacije, ki bi motile oblikovanje posebnih okoliščin. Če so nekatere informacije le prodrle, so jih močno selekcionirali.

Reporterji Borbe so povedali, da so imeli v tiskovnem središču v Ljubljani na voljo le informacije ministrstva za informiranje in radia Slovenija, ki pa je v službi propagande in neprestano ponavlja besedi okupator in agresor ter poudarja uspehe TO. Jelko Kacin je v enem izmed intervjujev povedal, da so bili pri nas v prodaji tudi srbski mediji in da glede tega ljudje niso bilo ravno prikrajšani, je pa potrdil, da Slovenija ni imela prav velikega medijskega vpliva na jugoslovanske republike. Izjema je bila Hrvaška, saj je njihova televizija v živo prenašala tiskovne konference ministrstva za informiranje (po Hergold, 1993).

## Slovenska tiskovna agencija

Slovenska tiskovna agencija (STA) je bila ustanovljena 25. 5. 1991 v Ljubljani in je takoj po ustanovitvi, že med napadom JLA na Slovenijo, opravila pomembno nalogo z obveščanjem o slovenskih prizadevanjih za samostojnost. Nadomestila je slovenski Tanjug, ki je bil podružnica te jugoslovanske tiskovne agencije. Danes STA s pomočjo stalnih ali občasnih dopisnikov v vseh večjih krajih države, dopisnikov v Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Skopju in Prištini ter pri oskrbovanju velikih in nacionalnih tiskovnih agencij vsak dan ponudi naročnikom v državi približno 200 različnih vesti, člankov, pregledov pisanja slovenskega in tujega tiska, tujini pa v angleščini pregled najpomembnejših dnevnih dogodkov v Sloveniji. Od septembra 1992 je polnopravna članica Evropskega združenja tiskovnih agencij, ki ima 31 članic (Enciklopedija Slovenije, 1994).

# Vsebinske razlike v poročanju medijev v Sloveniji, Jugoslaviji in svetu

Ko govorimo o vsebinskih razlikah v pisanju medijev med vojno v Sloveniji, je treba povedati, da se propagandne dejavnosti napadene države vodijo drugače kot takšne dejavnosti države napadalke. V slovenski in pozneje hrvaški vojni sta bili napadalki Srbija in JLA, Slovenija in Hrvaška pa sta se branili. Za medije v Jugoslaviji je bilo značilno, da so bili popolnoma pod nadzorom države in so prikazovali le tisto, kar je odobrila oblast, monopol nastopanja pa so imeli takrat in tudi pozneje, v času Miloševića, režimski politiki. Direktor beograjske televizije Dušan Mitević je bil namreč zvest Miloševićev privrženec. Sicer pa je ta podrejenost režimu veljala za vse srbske medije – časopise, radijske in televizijske postaje.

Srbski mediji so bili pod vplivom oblasti že nekaj let pred izbruhom jugoslovanske krize. S svojim poročanjem so se odločili spremeniti javno mnenje oziroma ga prilagoditi tako, da bi ustrezalo željam vladajoče oblasti. Srbsko prebivalstvo so želeli oblikovati kot nosilca prihodnjih vojn. Televizija je prikazovala Slovence kot krivce za vojno, ki naj bi si jo želeli, zato so rušilci Jugoslavije, saj naj bi prvi napadli JLA v Sloveniji, ki je hotela le zaščititi meje z Avstrijo in Italijo, ipd. Za Hrvate je veljalo podobno, le da je bilo vse precej močnejše izraženo.

Tu so delovali močni nacionalistični elementi in težnje po hrvaškem ozemlju, na katerem so živeli Srbi. JLA je želela zaščititi Srbe na Hrvaškem pred agresijo Hrvatov, to je bil glavni izgovor za napad na Hrvaško. Proti JLA so se potem borile hrvaške oborožene sile, sestavljene iz prostovoljcev in fanatikov. Hrvaški mediji so o slovenski vojni pisali v glavnem stvarno. Obsodili so agresijo JLA na Slovenijo, vendar pa oblast ni storila nič konkretnega, čeprav je bil med Kučanom in Tuđmanom sklenjen dogovor o skupni obrambi, ki pa ga je Tuđman pozneje preklical z izgovorom, da se vojna v Sloveniji Hrvaške ne tiče. Ljudje na Hrvaškem so svoji vladi očitali, da ni udarila po JLA, vendar se je ta izgovarjala, da tak upor v teh okoliščinah ne bi bil pameten.

Pri slovenskih medijih je bil položaj nekoliko drugačen. Tu ni bilo nacionalističnih elementov, mediji so pisali razmeroma objektivno in stvarno. Seveda so tudi tu JLA obkladali z okupatorjem, podobno kot na Hrvaškem, vendar je treba upoštevati, da sta bili Slovenija in Hrvaška v poziciji napadenih držav. Na začetku, ko je prišlo do oboroženega spopada, je bila kot agresor mišljena JLA in ne toliko Srbija. Seveda je prihajalo do kritik in obtožb srbskega vodstva o secesionizmu, vendar kakšnih hujših zamer in ozemeljskih teženj do Slovenije Srbija ni kazala. V tujini so agresijo JLA v glavnem obsodili, bili so naklonjeni osamosvojitvi Slovenije, vendar ne vsi in ne takoj. Ena značilnejših nasprotnic osamosvojitve Slovenije so bile sprva ZDA, pa tudi Rusija ni bila najbolj navdušena, osrednja ruska televizija je za krizo obsodila Hrvaško in Slovenijo, njun separatizem naj bi rušil Jugoslavijo. Sloveniji je bila še najbolj naklonjena Nemčija, večina njenih tiskanih medijev je o odcepitvi pisala pozitivno. Odcepitev so omenjali kot edini mogoč izhod, ko so vsa pogajanja za preureditev države propadla.

## Primerjava pisanja slovenskih časopisov in Borbe

Po pisanju *Borbe* (*Borba*, 24. 6. 1991, str. 2) naj v Sloveniji ne bi vedeli, kaj se bo 26. junija, na morda najpomembnejši dan v zgodovini Slovenije, zgodilo. Pravijo še, da naj bi odločitev sprejeli tajno, v ponedeljek, 24. junija, kar po mnenju *Borbe* kaže na razlike v mišljenju strank. Slovensko vodstvo naj bi bilo neenotno in naj bi sicer vedelo, kaj storiti, ne pa kako. Če pogledamo pisanje *Dela* (*Stele*, 1991, str. 33), so 24. junija v skupščini sprejeli novo zastavo samostojne države Slovenije in predstavili temeljne osamosvojitvene akte. Lojze Peterle je na tiskovni konferenci, ki je bila 24. junija v Cankarjevem domu, povedal, da je vlada pripravila 13 osamosvojitvenih zakonov, ki jih je sprejela tudi skupščina, 26. junija pa naj bi začeli veljati.

To kaže, da so še kako vedeli, kako sprejeti akte in tudi kaj se bo dogajalo 26. junija, drugače tega ne bi mogli uresničiti. Če bi bilo vodstvo Slovenije res tako neenotno, kot trdi *Borba*, skupščina verjetno ne bi mogla sprejeti teh trinajstih zakonov. Drugi časopisi v Sloveniji so objavljali praktično enaka poročila, saj so bili viri podobni ali enaki (vladna poročila, tiskovne konference v Cankarjevem domu). *Borba* v članku z naslovom *EZ neče priznati Slovenije i Hrvatske* (*Borba*, 24. 6. 1991, str. 4) navaja: »Šefovi diplomacije odbili su svaki kontakt sa ove dve republike ako se odcepe.« Časopis *Delo* je objavil to izjavo: Luksemburg, 23. 6.: »Luksemburški zunanji minister Jacques Poos je sporočil grožnjo dvanajstih držav članic Evropske skupnosti, da ne bodo priznale neodvisnosti Slovenije in Hrvaške, če bosta z enostransko odločitvijo zapustili jugoslovansko federacijo. Pač pa bo ES pripravljena sprejeti neodvisnost republik, če bo ta rezultat notranjih dogovorov.« (*Stele*, 1991, str. 32) Navedba v *Borbi* je točna, vendar pomanjkljiva. Niso napisali, da bo ES priznala Slovenijo in Hrvaško, če se bosta odcepili na podlagi notranjih dogovorov, niti kdo točno je prenesel grožnjo.

*Borba* je objavila članek z naslovom *Vlada ne popušta* (*Borba*, 28. 6. 1991, str. 8). V njem navaja: »V sredo, 26. junija, ob 16. uri in trideset minut se je zgodilo nasilje s strani slovenske oblasti nad upravniki letališč Ljubljana - Brnik, Maribor in Portorož. Odvedli so jih kdo ve kam in prevzeli nadzor, nato pa letališča zaprli.«

*Delo* je na to temo objavilo članek z naslovom *Slovenska letališča zaprta* (*Delo* 27. 6. 1991, naslovnica). Članek pravi takole: »Ljubljana, 26. junija: Od 12. ure ni bilo več mogoče vzletati in pristajati na letališčih na Brniku in v Portorožu. To je kontrolam letenja na obeh letališčih sporočila Zvezna uprava za kontrolo letenja v Beogradu. Obvestilo je bilo poslano tudi vsem državam, s katerimi ima Jugoslavija podpisane bilateralne sporazume o zračnem prometu.« Članka si popolnoma nasprotujeta, čeprav gre za isti dogodek. *Borbina* verzija je verjetno popolna izmišljotina, saj bi redkokatera država sama sebi zaprla vsa letališča in si tako povzročila veliko škodo. Tu gre po vsej verjetnosti za zavajanje srbskega ljudstva.

*Delo* je objavilo podatek ministrstva za informiranje z 28. junija, po katerem naj bi v TO prestopilo 30 častnikov in 550 vojakov JLA ter 19 civilnih oseb, ki so zaposlene v vojski (*Delo*, 29. 6. 1991, naslovnica). *Borba* pa je v članku *Laži propagandnih štabova* (*Borba*, 28. 6. 1991, str. 5) vse podatke o prestopih imenovala za lažnive in propagandne, prav tako jih kot neresnične označi v članku *Podvale i laži* (*Borba* 30. 6. 1991). Tudi tu je šlo po vsej verjetnosti za sprenevedanje JLA, ki je pravzaprav morala zanikati vse prestopne, saj je bil njen ugled že tako močno načet. *Borba* je v tem članku objavila tudi trditev, da JLA ni nikoli napadala civilnega prebivalstva, pač pa TO vodi proti njej in družinskim članom njenih pripadnikov gverilsko vojno. V *Delu* je 2. julija izšel članek *armada grozi z napadom kljub sporazumu o umiku*, v katerem je navedeno:

»Kot je sporočilo ministrstvo za informiranje slovenske vlade, je JLA v Slovenski Bistrici, na Vrhniki in v Kranju zlorabila oznake Rdečega križa, saj so iz helikopterjev s to oznako streljali na civilno prebivalstvo. Helikopterje armada poleg tega uporablja za dovažanje in odvažanje vojakov, opreme, streliva in sredstev za zveze. Na Vrhniki, kjer so streljali iz helikopterja ranili civilno žensko osebo, so teritorialci odgovorili z ognjem.« (Delo, 2. 7. 1991, naslovnica)

Ministrstvo za informiranje je 28. junija objavilo, da je tank JLA na stezi letališča streljal na vozilo z oznako PRESS. V avtomobilu sta umrla avstrijska reporterja Nicolas Vogl in Norbert Werner. Na tiskovni konferenci, ki jo je imel ljubljanski korpus JLA (članek o tem je 29. junija objavilo tudi Delo), je polkovnik Miškov dejal, da je informacija, da so enote JLA na Brniku ubile avstrijska novinarja, lažniva. Razstrelili naj bi le staro letalo in pri tem niso povzročili nobene škode (Stele, 1991, str. 48). Tudi tu gre za laž JLA, saj je bilo razstreljeni avto mogoče videti na televiziji, pa tudi sicer sta imeni pokojnih znani in sta bili objavljeni, zato je različica, ki jo je predstavila JLA, slaba izmišljotina. Borba je objavila tudi članek z naslovom Demantovan Kacin (Borba, 30. 6. 1991, str. 6). Pravi pa takole: »Nevenka Dobnikar, novinarka TV SLO, je demantirala Kacina, ki je dejal, da so bili pri Ormožu predvčerajšnjim ponovno spopadi. Rekla je, da ni bilo opaziti nobenih premikov tankov. Ti premiki naj bi bili v Središču ob Dravi. To velja tudi za Prekmurje, kjer se spoštuje prekinitev ognja na obeh straneh.«

Delo pa je objavilo članek z naslovom Vračanje na kraj zločina, v katerem piše: »Danes zjutraj (28. junija) so vojaški oklepniki povsem uničili objekt, ki je bil pred dnevi postavljen na slovensko-hrvaški meji. Kot zdaj kaže, se bodo vojaški oklepniki, ki so se med Ormožem in Ljutomerom obrnili, ponovno odpravili proti središču in torej še enkrat šli po poti, ki so jo včeraj popolnoma razdejali. V Puščencih med Ormožem in Središčem ob Dravi je še vedno prevrnjen tovorni vlak, ki je tam ostal po včerajšnjem uničevanju tega železniškega prehoda.« (Delo 29. 6. 1991, str. 4)

Tu ponovno srečamo popolnoma kontradiktorna članka. Borbina različica mi je sumljiva, ker ne omeni, kdaj je Nevenka Dobnikar to rekla in pri katerem javljanju (Obzornik, Dnevnik, neposredno javljanje ...). Delova različica je vsekakor verjetnejša, ker navaja natančnejše podatke.

## Pisanje hrvaških časopisov o vojni v Sloveniji

Kot sem že omenil, je bilo pisanje hrvaškega tiska o vojni za Slovenijo razmeroma objektivno. To je deloma tudi razumljivo, saj Hrvaška ni bila vpletena v to vojno in zato tudi ni bila žrtev propagandnega stroja. Poleg tega je tudi sama ubrala pot osamosvajanja od jugoslovanske federacije in je bila zato (vsaj na papirju) solidarna s potezami mlade slovenske države. Ta misel v prejšnjem stavku se mi je zapisala zato, ker sta Slovenija in Hrvaška že aprila sklenili sporazum o skupni obrambi ter si z njim zagotovili vzajemno pomoč in izmenjavo obveščevalnih podatkov. Dan pred napadom na Slovenijo pa se je Tuđman temu sporazumu odrekel, z besedami, da ni v interesu Hrvaške vmešavati se v vojno med Slovenijo in Srbijo. Hrvaška javnost in mediji so okrcali svojo vlado, ker ni odločneje nastopila proti JLA. Ob raziskovanju pisanja medijev o vojni v Sloveniji sem pregledal pisanje osrednjega hrvaškega dnevnika Vjesnik. Pisanje tega časopisa je v glavnem korektno, pogosto se sklicuje na vire iz tiskovnega središča v Ljubljani. Vsebuje tudi poročanje novinarjev s terena, ki so glede na pisanje slovenskih časopisov razmeroma stvarni.



Polni so hvale o ravnanju slovenskih vojakov in civilistov z njihovimi novinarji. Pri svojem pisanju so bili kritični tudi do svoje oblasti. Očitali so ji mlačnost ukrepov proti armadi.

Vjesnikovi novinarji so, tako pravijo, borbo med TO in JLA opazovali tudi z razdalje nekaj sto metrov, kar pomeni, da vsi niso bili odvisni le od Cankarjevega doma in tiskovnih konferenc Jelka Kacina, ampak so se o poteku spopadov želeli prepričati tudi sami. Svoje doživljanje o spopadu pri Krakovskem gozdu so opisali v članku *U stravi ratnog sukoba*. Opisali so tudi predajo 17 vojakov JLA, ki se niso hoteli več boriti proti svojim bratom. Bili so pisana družčina – Madžar, Hrvat in Srb so bili med bojem ranjeni. Povedali so, da je med vojaki JLA precej mrtvih in ranjenih. V to so se lahko prepričali tudi novinarji, ki so videli prihod treh vojaških sanitetnih vozil. Kot pravijo, jih je še posebno presenetil odnos teh mladih obveznikov do vojne. Povečini so vsi iz te skupine med predajo jokali, govoreč, da ne želijo streljati na svoje »brate«. To velja tudi za srbske obveznike, kar kaže na popolno manipulacijo srbskih oblasti in poveljstva JLA s temi vojaki. Tudi ta pripoved Vjesnikovih novinarjev postavi na laž trditev vodstva JLA, da v njihovih vrstah ni bilo nobenih prebegov in vdaj, kar so trdili več ali manj ves čas vojne. Na vprašanje novinarjev, kdo je prvi začel streljati, so vojaki odgovorili, da so dobili ukaz, naj streljajo, ko so naleteli na barikade. Po pripovedovanju Vjesnikovih novinarjev so se nekateri tuji novinarji (vseh skupaj naj bi bilo približno sto) priplazili v neposredno bližino spopadov, vse v želji, da bi čim več videli, s čimer so po njihovem mnenju neposredno ogrožali svoja življenja, zato se čudijo, da ni bilo žrtev tudi med njimi. Končna ocena pisanja hrvaškega tiska bi bila glede na dejavnike, ki sem jih navedel, pozitivna (po Vjesnik, 3. 7. 1991, str. 5).

## Pisanje nekaterih svetovnih časopisov o vojni za Slovenijo

V tem poglavju bom obravnaval pisanje časopisov v Nemčiji, Veliki Britaniji in ZDA. Pisanje časopisov v ZDA bom povzel iz člankov, ki so bili na to temo objavljeni v časopisu Delo, saj dnevnega časopisja iz ZDA naše knjižnice nimajo. Za Nemčijo je bilo značilno, da je osamosvajanje Slovenije spremljala s simpatijo. Javno mnenje je bilo odločno na strani Slovenije, pa tudi Hrvaške, hkrati pa je tamkajšnji tisk obsodil evropski zahod zaradi pomanjkanja posluha za dogajanja v Jugoslaviji.

Po mnenju bonnskega dnevnika General-Anzeiger (Delo, 27. 6. 1991, str. 5) sta obe severozahodni republiki pohiteli z razglasitvijo neodvisnosti iz strahu pred krvavimi obračuni, ki bi lahko sledili že tako napetim mednacionalnim razmeram. V nadaljevanju pisanja ta časopis prav nič ne hvali potez nemškega zunanjega ministrstva. Pravi, da so imele intervencije Evrope in Amerike navadno nasproten učinek od zelenega in da je bil ameriški zunanji minister Baker precej slabo seznanjen z razmerami v Jugoslaviji, zato pa bi morali biti evropski politiki precej boljše. S svojim vztrajanjem pri enotnosti Jugoslavije so pri časopisu v bistvu podprli prevratniške načrte srbskih generalov. Hkrati pa poudarjajo, da velja za Slovence pravica do samoodločbe enako kot za Nemce in druge narode. Politiki v Ljubljani in Zagrebu po mnenju časopisa niso pustolovci, ki želijo rušiti Jugoslavijo, temveč želijo le oblikovati takšno državno skupnost, ki bi ustavila rast srbskega hegemonizma, močno povezanega s komunizmom. Pišejo tudi, da za vojno, če bo do nje prišlo, ne bo kriva gospodarska in politična sebičnost Ljubljane in Zagreba, temveč strah, da bo Srbija svoje težnje po premoči uveljavila enako grobo, kot jih je proti Albancem na Kosovu.

Berlinski Tagesspiegel pa je zapisal: »Če izjavi o neodvisnosti Slovenije in Hrvaške potiskata Jugoslavijo spet na rob državljanske vojne, potem sta za to še najmanj krivi omenjeni republiki.« In pa: »Obe sta se mirno, samozavestno in tako, da sta se izogibali izzivanju, zavzemali za proces, ki pa se je spričo zavračanja Srbije, ki je blokirala sleherno mirno sporazumevanje, lahko končal le z njunim izstopom iz Jugoslavije. Zahod bi se moral zdaj vprašati, ali ni zamudil zgodovinske priložnosti, ko svojega besednega zavzemanja za pravico do samoodločbe ni podkrepil tudi z dejanji.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Časopis Frankfurter Rundschau je 26. 6. 1991 menil, da proces v Jugoslaviji z odcepitvijo Slovenije še ni končan, zato tudi ni mogoče napovedati, kaj bo nastalo iz tega. Mogoče bodo to povsem suverene nacionalne države, mogoče konfederacija ali pa povsem drugačna zveza, iz katere bosta izločeni Srbija in Črna gora, pri tem pa opozarja, da te procese vodi nacionalizem, ki rad izključuje (Delo, 27. 6. 1991, str. 5).

V Die Neue Zeit iz Berlina pa razmišljajo, da se utegne mehanizem za krizni menedžment, ki so ga oblikovali na zasedanju zunanjih ministrov v Berlinu, znajti na preizkušnji še prej, kot so pričakovali, to je tisti trenutek, ko Srbiji v odgovor na razglas slovenske in hrvaške suverenosti ne bo prišlo na misel nič drugega kot nasilje (Delo, 27. 6. 1991, str. 5).

Po mnenju časopisa Westfälische Nachrichten sta obe najnovejši evropski državi na papirju sicer samostojni, vendar ju nobena država sveta za zdaj ne bo priznala. Tudi gospodarski položaj naj bi bil po mnenju časopisa takšen, da daje Slovincem in Hrvatom le malo opore za optimizem.

Časopis Frankfurter Allgemeine je v svojem članku z naslovom *Von ende zum anfang Jugoslawiens* zapisal: »Uresničilo se je pravilo, da majhne nacionalne ali etnične manjšine brez strnjenegega teritorija, v mešanih državnih tvorbah, ne morejo zahtevati pravice do samoodločbe z ustanavljanjem svojih lastnih, suverenih držav, ne da bi bila s tem organizacija obstoječih držav ohromljena in bi bile posledice razcepljanje in anarhično brezvladje.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Braunschweiger Zeitung pa je 28. junija zapisal: »Trebja se je še zadnjič lotiti poskusa prepričati Srbijo, da je nujno, da se odpove svoji nadoblasti in privoli v oblikovanje ohlapne konfederacije z obsežnimi pravicami tudi za posamične manjšine. Samo ob izpolnitvi takšnega pogoja je dopustno nadaljevanje zahodne moči.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Neu Osnabrücker Zeitung pa meni: »Čas za diplomatsko zadržanost je minil. Togo ravnanje jugoslovanske vojske bi moralo Evropsko skupnost pripraviti do tega, da silovito pritisne na beograjsko vlado. Generali in njihovi komunistični voditelji iz ozadja v nobenem primeru ne bi smeli dobiti občutka, da je moč kolo zgodovine nekaznovano zavrteti nazaj. Tisti, ki je poslal tanke v Slovenijo in na Hrvaško, je izgubil pravico do sleherne gospodarske pomoči.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Nord-Westzeitung pa pravi: »Težnja po samoodločbi, življenju v lastni nacionalni odgovornosti, je legitimni otrok demokracije. Zahodni svet se spričo tega ne bi smel omejiti samo na naivno zveneče pozive k nenasilju in miroljubnemu poravnavanju konfliktov, marveč bi moral razviti lastne inštrumente in koncepte za reševanje konfliktov kot tudi za uveljavljanje pravice do samoodločbe.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Süddeutsche Zeitung ugotavlja: »Iz stališča Zahoda do izjav o neodvisnosti Hrvatov in Slovencev, prežetega z občutkom nemoči in celo užaljenosti, nepreslišno zveni občutek, da sta oba naroda zaradi sebičnosti namerno pripeljala do razpada Jugoslavije. S svojim odzivom na narodnostne probleme Vzhoda Zahod dokazuje le to, da ostaja ujetnik razmišljanja iz obdobja stagnacije. Izzivi prihodnosti pa v nasprotju s tem terjajo pogum in iznajdljivost, ne pa malosrčnost in pomanjkanje domišljije.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Frankfurter Allgemeine Zeitung razmišlja takole: »Zahod zbujja klavrn vtis. Ameriška vlada govori tako, kot da bi nasilje v Jugoslaviji izviral iz Slovenije in Hrvaške. Predsedujoči sveta Evropske skupnosti poziva k stabilnosti na Balkanu. To si lahko obeta samo od nadaljnjega obstoja Jugoslavije, ki pa je bila vse od svojega nastanka ječa narodov. V Nemčiji je le nekaj politikov zahtevalo od vlade, da spremeni svojo politiko do Jugoslavije. Mali Avstriji so prepustili nalogo, da spravi v gibanje vsaj mehanizem KVSE. Ti dnevi so za Evropo mračni.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Tednik Die Zeit piše: »Sramotno je, da so države Evropske skupnosti demokratom na Hrvaškem in v Sloveniji doslej odrekli svojo nedvoumno podporo. Dvanajsterica ne bi smela dočakati oblike, v kateri naj se drugi skupnosti približajo ali se vanjo vključijo. Pač bi morala uresničevati nevmešavanje – vendar na način, ki ne bi izključeval sprememb v mednarodnopravnem stanju. V nobenem primeru pa se Evropska skupnost ne bi smela preobraziti v nekakšno Sveto alianso.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Frankfurter Allgemeine Zeitung v svojem članku Jugoslavija ne obstaja več pravi: »Demokratski vladi Hrvaške in Slovenije nista želeli popolne ločitve. Bili sta za spremembo Jugoslavije v mednarodnopravno ustanovljeno Konfederacijo neodvisnih držav. To bi bil za večino Hrvatov in Slovencev korak predaleč, ampak verjetno bi obe vladi zmogli prepričati svoje ljudstvo za življenje v takšnem ostanku nekdanje skupnosti. Vendar Beograd ne želi vedeti za to. Zdaj ko se proti Hrvaški in Sloveniji vojskuje, tudi konfederacija ni več možna.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Frankfurter Allgemeine Zeitung je 2. julija objavil članek, v katerem piše: »Pa vendar ne smemo pozabiti nemškega deleža pri napačni politiki. Zunanji minister Genscher spada k trdovratnim zagovornikom enotnosti Jugoslavije, tudi ko je bilo že davno jasno, da ravno ta enotnost sprtih republik preprečuje svobodo ljudi in mir v evropski regiji.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Tudi Velika Britanija je bila slovenski osamosvojitvi naklonjena in častni sekretar slovenskega informacijskega urada v Londonu Keith Milles je ob razglasitvi slovenske samostojnosti povedal: »Združeno kraljestvo je s svojo dolgoletno in spoštovanja vredno tradicijo demokracije vedno podpiralo samoodločbo in svobodo narodov, kar določa tudi helsinški sporazum. Republika Slovenija je vse opravila v skladu z mednarodnim pravom in je uvedla večstrankarski sistem, svobodni trg in pravno državo. Mislim, da je moralna in stvarna dolžnost Združenega kraljestva jasna: moralo bi priznati republiko Slovenijo in delati za mirno, novo ureditev na Balkanu.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Financial Times pa je zapisal, da je napaka zahodnih vlad v tem, ker ne priznajo, da sta enotnost in demokracija verjetno nezdržljivi z Jugoslavijo. Vztrajati pri vzdrževanju Jugoslavije v sedanji obliki pomeni prispevati k njeni nestabilnosti. V glavnem se vsi časopisi v Veliki Britaniji sprašujejo, kako se izogniti prelivanju krvi. Nekateri pa se zavzemajo tudi za posredovanje Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi (Delo, 27. 6. 1991, str. 5).

28. junija se je tisk Velike Britanije precej ostro odzval na intervencijo JLA v Sloveniji. Dnevnik The Guardian je zapisal takole: »Akcijo JLA je treba odkrito obsoditi. Trditve Beograda, da brani zunanje meje zvezne države, niso nič drugega kot pretveza. Z avstrijske strani ni nobene grožnje, na katero bi bilo treba odgovoriti. Celotna operacija, ne glede na to, ali jo je odobril zvezni premier ali ne, ima prozoren namen – spopad z notranjepolitičnim izzivom, kakršnega pomenita Slovenija in Hrvaška. Velika škoda je,« pravi časopis, »da ni ministrski predsednik Ante Marković že prej ukrepal, in sicer proti veliko večji politični nevarnosti, ki je tudi temeljni vzrok sedanje politične krize v Jugoslaviji, to je proti objestnemu nacionalizmu

srbskega predsednika Miloševića. Razumljivo je, da se vedno bolj živčen Zahod namršči ob misli razpada na Vzhodu, toda brez pomena je, da ameriški zunanji minister Baker poziva republike, naj po mirni poti rešijo svoje probleme znotraj enotne Jugoslavije,« meni ta dnevnik in nadaljuje: »Če bi bila Jugoslavija res enotna, nasprotij sploh ne bi bilo.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Formulacija Bele hiše, ki je bila objavljena v sredo, 26. junija, in pravi »Nasprotujemo uporabi sile, vendar bi radi, da se jugoslovanska enotnost ohrani,« je nerealna. »Ne gre več za vprašanje nagrade za odcepitev dveh republik,« kot je svojo bojazen o tem izrazil James Baker. »Zdaj je vprašanje odvrčanje agresije zvezne armade, zato mora biti sporočilo Beogradu jasno in glasno.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5)

Times je 2. julija 1991 v članku z naslovom Vojaki zamenjujejo turiste v bujni pokrajini povedal, da Sloveniji ni treba raziskovati svoje zgodovine, da bi opravičila neodvisnost, saj je bila ta zgodovina turistom natančno propagirana zadnjih štirideset let (The Times, 3. 7. 1991, str. 8).

V članku Jugoslavija razpada pa je v Timesu zapisano: »Evropski skupnosti mora biti jasno, da ne bo mogla zbližati obeh strani, obenem pa po svoje opravljati posel, kot je na primer rekonstrukcija Jugoslavije. Če Evropska skupnost prepozna suverenost ali ne, Slovenija in Hrvaška se obnašata kot avtonomni državi in morata biti kot taki tudi obravnavani.« (The Times, 3. 7. 1991, str. 8)

Pisec pravi tudi: »Predsednik Kučan ima prav. Uspešno pogajanje se ne more začeti z vračanjem časa nazaj. Noben hrvaški ali slovenski voditelj ne more na tej točki nazaj v federacijo. Njegovo ljudstvo bi ga linčalo.« (The Times 3. 7. 1991, str. 8)

V članku Evropska resnična Ruritanija pa je zapisano: »Karkoli je že resnica, jasno je, da je slovensko vodstvo krizo, ki je sledila, briljantno zdržalo. V petih dneh je Slovenija prestala strog preskus državnosti in suverenosti z odbitjem tuje armade.« (The Times, 5. 7. 1991, str. 10)

V članku Od Slovencev prepričana armada pripravlja močnejšo blokado Times takole opisuje trenutne hrvaško-slovenske odnose: »Slovinci močno sumijo, da je hrvaško vodstvo skovalo sporazum, bodisi z zveznim premierjem bodisi z visokim vojaškim vodstvom. Če ni tako, zakaj ima potem JLA dostop do Slovenije prek hrvaškega ozemlja?« (The Times, 3. 7. 1991, str. 5) Isti članek pravi še: »Vojne proti Sloveniji so se lotili s skrivnostnim političnim programom. Razbitje Slovenije bi, po njihovem mnenju, Hrvatom poslalo opozorilno sporočilo in zmanjšalo njihove možnosti za pogajanja. /.../ Toda takšna taktika odklopa elektrike in vode JLA se lahko Sloveniji vrne v obliki povratnega ognja. /.../ Njena vojska (TO) je še vedno partizanska vojska s slabotno linijo poveljevanja. Njene pokrajinske enote sprejemajo svoje lastne odločitve. /.../ Še vedno ni jasno, ali je ta vojna cilj vodstva v Beogradu ali ne, dejstvo pa je, da je armija še kako razpoložena za konflikte.« (The Times, 3. 7. 1991, str. 5)

Američani vsaj na začetku niso bili naklonjeni odcepitvi Slovenije in Hrvaške. Govorili so, da ne bodo priznali enostranskih odločitev in hkrati zagovarjali enotnost Jugoslavije. Tudi tisk je bil vsaj na začetku Sloveniji nenaklonjen. Niso pa odobrvali oboroženega posredovanja vojske, čeprav je ameriški zunanji minister James Baker zveznemu premierju Anteju Markoviču pet dni pred začetkom vojne dejal, naj Slovence »blago okrcajo po prstih«. New York Times 26. junija 1991 v članku z naslovom Dve jugoslovanski državi sta se odločili za odcepitev, če njuni pogoji ne bodo izpolnjeni, piše, da lahko odločitev o razglasitvi samostojnosti Slovenije in Hrvaške privede do popolne odcepitve, če Beograd ne bo ustregel njuni zahtevi po ohlapnejše povezani Jugoslaviji. Časopis je povzel besede Milana Kučana, ki je dejal: »Še vedno sem za pogajanja, da pa bi do pravih pogajanj lahko prišlo, smo se odločili za samostojnost Slovenije.« (Delo, 27.

6. 1991, str. 5)

Politično ozračje je napeto, ker obstaja možnost, da pride do prelivanja krvi, ugotavlja New York Times in doda: »Niti Evropa niti ZDA ne priznavajo neodvisnosti obeh najbolj prozahodnih in najbogatejših jugoslovanskih republik.« Ta časopis pa nam prenese tudi uradno izjavo Busheve vlade, ki pravi takole: »Obžalujemo početje Slovenije in Hrvaške, saj so si ZDA mesece prizadevale, da bi zgladile spor med sprtimi stranmi.« Namestnik zunanjega ministra Lawrence Eagleburger pa je še izjavil: »Konec koncev Jugoslavlani lahko visijo skupaj ali pa vsak posamič.« (Delo, 27. 6. 1991, str. 5) Eagleburger je nato še dodal, da sta obe odcepitvi gotovo grožnja stabilnosti in blaginji ljudem v Jugoslaviji in da se še niso odločili, kako se najbolje spoprijeti s to zadevo.

Na mnenjski strani New York Timesa pa je pisec Peter Millonig svoja razmišljanja objavil v članku pod naslovom Slovenija po sedmih stoletjih svobodna. V njem pravi, da z ustanovitvijo samostojnih Slovenije in Hrvaške Jugoslavija kot celovita federalna enota šestih republik in dveh avtonomnih pokrajin ne obstaja več. Zdaj je treba razmišljati naprej, o času, ki sledi tej pomembni odločitvi. Avtor navaja tudi temeljna vprašanja, na katera bo treba odgovoriti: kako odpraviti komunistično birokracijo v Sloveniji, kako naj Slovenija gospodarsko preživi in kako lahko Slovenija in Hrvaška še naprej ostaneta gospodarsko povezani s preostalo Jugoslavijo, kako naj celotno območje še naprej ostane politično stabilno in kako razširiti demokracijo na območja, ki demokracije še niso skusila (Delo, 27. 6. 1991, str. 5).

Ameriški časopisi so 28. junija že spremenili svoje mnenje o slovenski in hrvaški odcepitvi. Tako je uredništvo časopisa Wall Street Journal v svojem komentarju zapisalo: »Prizadevanja Zahoda, da podpro progresivno mislečega Miloševića, so opogumile edino togo mislečega Miloševića,« in še: »Srbski predsednik je to, da Zahod nasprotuje razpadu Jugoslavije, očitno imel za mandat za vojaško intervencijo.« (Delo, 29. 6. 1991, str. 5)

»Kar zadeva ZDA in Evropo, to stanje zahteva bolj svež in realnejši pogled na politiko. Vprašati bi se bilo treba, ali ne kaže vse na to, da bi se Slovenija in Hrvaška uspešneje razvijali kot demokratični državi, če bi bili zunaj Jugoslavije, ne pa v njej. S tem, da Zahod vztraja pri ohranjanju federativne Jugoslavije, lahko samo še opogumlja Miloševića in izgublja vse možnosti za miren prehod. Slovenija in Hrvaška ne zahtevata, da bi bila med njima in Jugoslavijo postavljena železna pregrada. Zavračata samo to, da bi zvezna vlada in Srbija prevladovali v njuni politiki. Njuna majhnost je zanemarljivo dejstvo. Če ne bi bila, potem Švica ne bi bila najbogatejša država v Evropi,« pravi Wall Street Journal. Končuje pa takole: »ZDA in Evropa s tem, ko se povezujeta s tistim, kar je v bistvu Miloševićev tabor, podžigata napetosti. Če je mogoče najti rešitev in skrpati Jugoslavijo, toliko bolje. Toda to bi morala biti precej drugačna Jugoslavija od sedanje, se pravi od dosedanje Jugoslavije, v kateri je nepopustljivo stališče enega samega človeka, Slobodana Miloševića, povzročilo nevarno krizo. Od glavnih ameriških časopisov edino še New York Times zagovarja Bakerja in pravi, da je imel ameriški zunanji minister prav, ko je prejšnji teden v Beogradu nastopil proti separatizmu.« (Delo, 29. 6. 1991, str. 6)

# Sklep

Manjšo stopnjo neobjektivnosti je bilo opaziti tudi v slovenskih medijih. Srbski mediji pa so bili v resnici precej manj objektivni. Bili so povezani z JLA in zato napadalec, propaganda je bila zanje obvezna, saj so predvsem pred svojimi, torej pred Srbi, morali skriti resnični namen posredovanja v Sloveniji. Tako ljudje v Srbiji niso mogli vedeti, kaj se v resnici dogaja in kdo je napadalec. Prikazovali so jim, da je agresor Slovenija, ki je napadla JLA, niso pa jim povedali pravega vzroka, zakaj je JLA sploh v Sloveniji. Govorili so, da so v Sloveniji zato, da zavarujejo meje in ohranijo celovito Jugoslavijo. Ljudje niso mogli vedeti, da je Slovenija tista, ki je napadena, in ne JLA. Da bi povečali bes srbskega ljudstva, so govorili, da Slovenci s pomočjo Nemcev, ki jih urijo, razbijajo Jugoslavijo in da se »ponavlja« leto 1941. Od posamezne države in njenega položaja v vojni je odvisno, kako medijska dejavnost izraža resnične razmere oziroma kako poročanje medijev ustreza resničnemu poteku dogodkov.

Vsekakor pa morajo biti mediji v vojni pod nadzorom, da ne bi svoji državi in njenim interesom škodovali s svojim poročanjem. Ta nadzor izvaja politična oblast, vendar v demokratičnih državah le v vojni. V Srbiji si je tamkajšnja oblast medije popolnoma podredila v vojni in miru. Vedno ostaja tudi nekakšna cenzura, tudi v medijih. Jelko Kacin je povedal, da med vojno v Sloveniji niso posredovali v nobenem mediju, da bi na primer pregledali gradivo in odobrili ali zavrnilo njegovo nadaljnjo uporabo v medijih. Vsako medijsko poročilo pa vsebuje tudi elemente propagande, naj bo še tako korektno napisano.

Informacije so v bistvu namenjene obveščanju ljudi, vendar vsebujejo tudi elemente, ki vplivajo na javno mnenje, še posebno v vojni se oblikujejo vesti s točno določenim, propagandnim ciljem. Propaganda se je v vojni za Slovenijo pojavljala na obeh straneh, vendar veliko bolj na strani JLA. Cilj obeh strani je bil pridobitev svetovne javnosti na svojo stran. Predvsem je bilo to opazno za Slovenijo, ki je s spretno vodeno medijsko dejavnostjo prepričala svet v pravilnost svojih dejanj. Brez priznanja, ki ga je tako pridobila, ne bi mogla preživeti kot samostojen mednarodno priznan subjekt. Seveda je tudi JLA skušala pridobiti svetovno javnost. To ji je vsaj na začetku uspelo, predvsem pri ZDA, v celoti pa ji je to uspelo pri Srbih. Brez tega ne bi mogla nekaznovano izvajati agresije nad samostojno Slovenijo.

Kaj lahko rečem na koncu? Slovenija je vojno, ki sta ji jo vsilila beograjsko vodstvo in JLA, dobila. Dobila pa jo je zaradi požrtvovalnih vojakov TO, slovenske policije in zelo dobro organizirane obrambe, kljub pomanjkljivi oborožitvi v primerjavi z JLA, zaradi uspešne medijske »ofenzive«, ki ji je uspelo na slovensko stran pridobiti svet, ter zaradi sposobnega političnega vodstva. V članku sem hotel prikazati poročanje domačih in tujih časopisov o vojni za Slovenijo. Psihološkopropagandni prijemi JLA v vojni za Slovenijo so se pojavljali predvsem v obliki poskusov diskreditacije slovenskega vodstva, očitali so mu, da je nelegitimno, secesionistično in da ruši državo. Cilj JLA je bil predvsem pridobiti srbsko in črnogorsko prebivalstvo na svojo stran, Slovenijo pa v njihovih očeh prikazati kot rušiteljico Jugoslavije in komunizma. To jim je deloma tudi uspelo, predvsem z medijsko blokado in prekinitvijo dotoka informacij iz drugih republik.

Ni pa jim uspelo pridobiti na svojo stran Slovencev, ki so se na plebiscitu odločili, da naj bo Slovenija samostojna, čeprav so s propagando poskušali doseči svoje tudi tu.

Eden vidnejših propagandnih poskusov JLA je bil trosenje letakov, s katerimi pozivajo Slovence k lojalnosti Jugoslaviji, vendar ta poskus ni dosegel svojega cilja. Slovenija se je poskusom psihološkega delovanja upirala z uspešnim medijskim delovanjem. Mediji so se s svojim poročanjem uspešno postavili

po robu JLA, na svojo stran so pridobili tujino in dosegli, da je svet obsodil agresijo JLA. Velike zasluge za to ima tudi tiskovno središče pod vodstvom Jelka Kacina, ki je novinarje uspešno oskrbovalo z informacijami. Tudi tuji novinarji so bili s središčem zadovoljni. Njihovo pisanje o Sloveniji je bilo v glavnem pozitivno, kar je gotovo močno pripomoglo k srečnemu koncu in samostojni Sloveniji.

Tiskovno središče v Cankarjevem domu je bilo tudi prostor, v katerem je na tiskovnih konferencah prihajalo do stikov med mediji in oblastjo, ki jo je predstavljal Jelko Kacin. Velikokrat so na teh konferencah nastopili tudi ključni ljudje slovenske oblasti. Mediji so tu dobivali sveže podatke, ki so jih nato posredovali javnosti. Veliko podatkov pa je vsak dan posredovala tudi Slovenska tiskovna agencija, ki je bila ustanovljena maja 1991 in je nadomestila Tanjugovo podružnico za Slovenijo. Sodelovanje je bilo z obeh strani ocenjeno kot dobro, čeprav so bile tudi pripombe, tako Kacina kot medijev. Poročanje časopisov in drugih občil je bilo prav tako pozitivno in za Slovenijo koristno, razen seveda srbskih, ki so bili na strani JLA, in ameriškega tiska, ki se na začetku z osamosvojitvijo Slovenije ni strinjal.

V tisku se je nato mnenje spremenilo, oblast pa je še nekaj časa ostala »trmasta«. Za slovenske časopise lahko rečem, da so bili razmeroma objektivni, čeprav je bila tudi v njih prisotna propaganda. Tako so na primer JLA obkladali z vzdevki, kot je okupator, in podobnimi, vendar je treba povedati, da je bila Slovenija napadena, zato je to razumljivo in upravičeno. Za srbske časopise in JLA pa so bili značilni močna propaganda in pisanje tudi popolnih laži, pa tudi popoln informacijski mrk (v vojašnicah). Svet in srbsko ljudstvo so hoteli prepričati, da imajo prav oni in da so v bistvu žrtve napadov, vendar jim to ni uspelo. Uspešen prenos informacij v Sloveniji je JLA hotela uničiti z bombardiranjem radijskih in televizijskih oddajnikov. Tudi to jim ni koristilo. Informacije so se širile prek vseh medijev, tudi letakov, najbolj pa prek radia, televizije in časopisov.

Treba je omeniti še, da ne Srbija ne Slovenija nista dopustili množičnega, nenadzorovanega dotoka informacij v svoj medijski prostor. Res pa je tudi, da so v Sloveniji prodajali tudi srbski tisk.

## Literatura in viri

- Anton Grizold, 1992. Razpotja nacionalne varnosti. Ljubljana: FDV.
- Armada grozi z napadom kljub sporazumu o umiku, Delo, 2. 7. 1991, naslovnica.
- Brutalnost armade kaže, da je cilj vojaška okupacija, Delo, 29. 6. 1991, str.6.
- Če manipuliraš, te ujamejo na laži, v Jelko Kacin, Veliki zmagovalec, Kmečki glas, 17. 7. 1991, str. 29–32.
- Demantovan Kacin, Borba, 30. 6. 1991, str.6.
- Enciklopedija Slovenije 8, 1994. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- EZ neče priznati Slovenije i Hrvatske, Borba, 24. 6. 1991, str. 4.
- France Stele, 1991. Slovenija skozi ogenj do neodvisnosti. Komenda: Samozaložba.
- Hoče osamostaljenje odmah, ali ne znaju kako, Borba, 24. 6. 1991, str. 2.
- Jugoslavija razpada, The Times, 3. 7. 1991, str. 8.
- Klementina Hergold, 1993. Vloga medijev in propaganda v vojni, Diplomaska naloga. Ljubljana.
- Ko tankovske gosenice meljejo demokracijo narodov, Delo, 29. 6. 1991, str. 6.
- Laži propagandnih štabova, Borba, 28. 6. 1991, str. 5.
- Mar ni Zahod zamudil zgodovinske priložnosti, Delo, 27. 6. 1991, str. 5.
- Milan Oder..., 1991. Jelko Kacin, Veliki zmagovalec. Maribor: Založba za alternativno teorijo.
- Od Slovencev prepričana armada pripravlja močnejšo blokado, The Times, 3. 7. 1991, str. 5.
- Odpoklic vseh slovenskih državljanov iz armade, Delo, 28. 6. 1991, str.4.
- Podvale i laži, Borba, 30. 6. 1991, str. 5.
- Profesionalec v službi države, v Jelko Kacin, Veliki zmagovalec, Jana, 10. 7. 1991, str. 21.
- Resnična Ruritanija, The Times, 5. 7. 1991, str. 10.
- Silovit slovenski odpor proti brutalni agresiji, Delo, 29. 6. 1991, naslovnica.
- Slovenska letališča zaprta, Delo, 27.6. 1991, naslovnica.
- Sredi vojne vihre, Delo, 19. 7. 1991, str. 4.
- U stravi ratnog sukoba, Vjesnik, 3. 7. 1991, str. 5.
- Veliki zmagovalec z majhno napako, v Jelko Kacin, Veliki zmagovalec, Mladina, 23. 7. 1991, str. 49.
- Vlada ne popušta, Borba, 28. 6. 1991, str.8.
- Vojaki zamenjujejo turiste v bujni pokrajini, The Times, 2. 7. 1991, str. 8.
- Vračanje na kraj zločina, Delo, 29. 6. 1991, str. 4.
- Za resne razmere čustva niso primerna, v Jelko Kacin, Veliki zmagovalec, Večer, 20. 7. 1991, str. 37.